

İntiharın Bir Gösterge Olarak Analizi: Nilgün Marmara ve Sadık Hidayet Örnekleri

Semiotic Analysis of Suicide: Examples of Nilgün Marmara and Sadık Hidayet

Serap BOZKURT GÜVENEK*

Öz

Dış dünyadaki nesnenin varlığını ego ile sonlandıran ve sosyal bir gerçeklik olan intiharın etiyojisine ilişkin; “bilinçaltı öfkesi”, “kendine, dünyaya karşı negatif bir bakış”, “toplumsal bir olgu”, “stres verici olaylara karşı öğrenilmiş bir tepki” olduğu söylenebilir. İntihar, genellikle, toplumsal sebeplerin tetiklediği bireysel bir eylemdir. Toplumdan bağımsız olarak ele alınmayacak bireyin, eyleminin neticesini de sadece bireysel açıklamak eksik ve anlaşılmaz kılacağından intiharı bireysel bir eylem yönünden ziyade toplumsal yönüyle ve sebebiyle dile getirmek her şeyi daha açıklayıcı hâle getirebilir. Bu sebeple, toplumsal ya da bireysel sebeplerden herhangi biri ya da kesişimleri sonucunda hayatlarına son veren yazar ya da şairlerin eserlerinde yer alan ölüme dair cümleler, onların hayatlarına son vermeden önceki verdikleri tepkinin en büyük sosyal gerçeklik göstergeleridir. Tamamlanmış intihar göstergelerinin inceleneceği bu çalışmada çeşitli etkenler ve sebeplerden dolayı hayatlarına farklı şekillerde son vermiş bulunan Nilgün Marmara ve Sadık Hidayet’in seçilen eserleri örneklem metnini oluşturacak ve bir ipucu olarak sergilenen, ölümlerinin şahitleri olan sözcelerin anlamsal boyutları ele alınıp ölümün onlarda hangi göstergelerle tezahür ettikleri gözler önüne serilecektir ve intiharın göstergeleri olan sözceler üzerinden bir söylem analizi yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: İntihar, söylem analizi, gösterge, sözcük, Nilgün Marmara, Sadık Hidayet.

Abstract

Regarding the etiology of suicide, which terminates the existence of the object in the external world with the ego and is a social reality, it can be said that it is a “subconscious anger”, “a negative view of oneself and world”, “a social phenomenon” and “a learned reaction to stressful events”. Suicide is usually an individual act triggered by social reasons. Since it would be incomplete and incomprehensible to explain the outcome of the action of an individual, which cannot be handled independently of society, to explain suicide as a social act rather than an individual act, it may be more explanatory to express the social aspect and cause of suicide. For this reason, the sentences about death in the works of writers or poets who end their lives as a result of any of the social or individual reasons or their intersections are the biggest social reality indicators of their reactions before ending their lives. In this study, in which the indicators of completed suicide will be analyzed, the selected works of Nilgün Marmara and Sadık Hidayet, who ended their lives in different ways due to various factors and reasons, will constitute the sample text and the semantic dimensions of the words that are exhibited as a clue, which are the witnesses of their deaths, will be discussed and the indicators of death will be revealed and a discourse analysis will be made through the words that are the indicators of suicide.

Keywords: Suicide, discourse analysis, indicator, statement, Nilgün Marmara, Sadık Hidayet.

Dr. Arş. Gör., Trakya Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Edirne, Türkiye.
Elmek: serapbozkurtttt@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-9507-7374.

Gönderilme Tarihi / Received Date:

17 Ocak 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

18 Mayıs 2023

Atıf/Citation: Bozkurt Güvenek S. (2023).
İntiharın Bir Gösterge Olarak Analizi: Nil-
gün Marmara ve Sadık Hidayet Örnekleri
doi.org/10.30767/diledeara.1271570

Copyright © 2023

Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Extended Summary

When we look at the historical development of the phenomenon of suicide, its causes, quantitative values, the ways in which it is practiced and the impact it has on society as a result have varied from culture to culture and society to society. It has been observed that people who commit suicide are unable to cope with events regardless of the cause, have extreme pessimism, hopelessness, helplessness and lack the power to evaluate the course of events, and that all these emotional discharges and the only way out of the deadlock is death, that is, the desire to end one's own life, is directly related to the instinct of survival.

In this study, the phenomenon of suicide will be discussed as the reflection of the result of social effects on individual behavior. That is to say, the mental and hereditary world of the individual, who is born in a society and cannot be independent from it no matter how much he/she marginalizes himself/herself, is pressured and shaped by the rules and mental structure of the society. If society exerts a mental pressure on individuals, this leads to "suicidal" consequences for individuals who are more vulnerable or have an instinct for survival.

As long as the individual does not separate or isolate himself/herself from social life, her/his personality will be side by side with the values that she/he has already acquired and her/his essential self will not stand out in society. This will take its place as the only formula for a society not to dissolve and disintegrate, and will be taught to most individuals as an impulse. Whenever the individual begins to question and isolates herself/himself from society and reaches solitude, the struggle to live for self-interest will have begun and she/he will not recognize any rules other than the rules of self-interest. The concept called "selfishness" emerges at this very point. In this study, completed suicide indicators will be analyzed ideologically through discourse analysis. In addition, the forms of suicide will be classified base on Durkheim's classification (selfish suicide, altruistic suicide, suicide without rules and suicide by fate) and the examples will be evaluated in the light of this classification. The suicide dimension of the authors of the texts to be analyzed is generally in this category. From this point of view, the indicators to be uncovered through an ideological discourse analysis in a few selected works of a writer and a poet who found the question "What is the use?" in self-destruction -the semiotic analysis of suicide was carried out through the examples of Nilgün Marmara and Sadık Hidayet- will be evaluated as the witnesses left behind by these individuals before they go to their deaths, and the semantic dimension of the indicators will be tried to be revealed by bringing the deeper meaning to the surface with the subtext reading in those lines. The concept of *death* is a common signifier in both Marmara and Hidayet. The indicators that differ are *pain* and *ease*. While in Marmara death goes hand in hand with pain, in Hidayet death is intertwined with ease. These people have spent their lives waiting for the time when they will disappear. The only witnesses they left behind were their discourses. Their ideological struggles in life were reflected in their discourse in all its dimensions. While society tied their thoughts, when they were freed from all these bonds, they faced death and accepted death willingly. Both of them are highly educated individuals, but they preferred to leave this life, having lived with the full awareness of the weight of consciousness in the reality knowledge. Nilgün Marmara and Sadık Hidayet, the authors of the texts we are dealing with ideological discourse (*Daktiloya Çekilmiş, Şiirler, Defterler, Aylak Köpek, Körbaykuş, Hacı Aga...*); are, first of all, two individuals who have the courage to face pure reality. However, this reality was heavy on their naive, sensitive, romantic and overly human minds, and therefore these two names, who have an

important place in the literature, chose the dream of immortality by not choosing to live. If the examined examples are summarized with a semiotic quadrilateral (reality-ideological structures, imagination-normality) and a conclusion is reached; it can be said that normalization and ideological structures, which are the opposites of reality and imagination, are reflected in the discourse in the contradiction of life and death. The actions, tendencies, passions and changes of the society and the struggle of the individual who does not accept this with the reality in her/his soul are given in the line of this semiotic opposition by obtaining a coherent relation.

Giriş

Bilme, sorgulama, toplum tarafından yargılanma başlıklarıyla kendi dünyasını şekillendiren, içe kapanıklığını daha da güçlendiren bireyin dünyaya ve çevresinde olanlara yüklediği anlam var oluş çizelgesini de değiştirmektedir. İntihar, insanların dünyaya yüklediği/yükleyemediği, anlamlandırdığı/anlamlandıramadığı olaylar neticesinde bireylerin bu gibi sebeplerin seçimlik sonucunda gerçekleştirdiği eylemdir. İntihar, kültürel ve sosyal farklılıkları açısından gerek görülme sıklığı ve şekli gerekse bu olgunun toplumda oluşturduğu tepki ve yargı açısından büyük değişkenlikler gösteren çok bileşenli, değişkenli bir niteliğe sahip, sosyal etkileri olan fenomendir (Lizardi vd. 2011: 295). Freud, *Ego ve İd*'de (2019: 8-35) cinsel bir nesneden vazgeçerken egonun içinde nesnenin oluşmasının, yani özdeşimin id'in nesneden vazgeçebilmesinin tek koşulu olduğunu söyler. Ayrıca melankolinin bitmemiş bir hüzünlenme süreci olduğunu belirterek melankoliyi egoyu oluşturan özdeşleşmelerin merkezine yerleştirir. Melankolik özdeşleşme, yitip giden nesneyi egonun bir parçası kılar ve böylece dış dünyadaki nesnenin ortadan kalkmasına izin verir. Freud'un da tanımladığı gibi intihar, kişinin kendisine yönelttiği saldırganca bir eylemdir. Ayrıca, intihar için ölüm içgüdüsünün etkinlik kazanarak kişinin kendi üzerine çevrilmesidir de demektedir (Gençtan 1984: 110). Tarihî gelişimine bakıldığında intihar olgusunun sebepleri, nicelik değerleri, uygulanış biçimleri ve neticesinde toplumda uyandırdığı etki kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik göstermiştir. İntihar eden kişilerin sebep ne olursa olsun olaylarla başa çıkamama, aşırı bir karamsarlık, umutsuzluk, çaresizlik ve gidişi değerlendirecek güçten yoksun olduğu gözlemlenmiş ve tüm bu duygu boşalmalarının ve çıkmazların içinden sıyrılmanın tek çaresi olarak görülen ölüm, yani kişinin kendi hayatına son verme isteği, kurtulma içgüdüğü ile birebir bağlantılıdır. Ünlü toplumbilimci Durkheim (2013: 5) intiharı şu şekilde tanımlar: “Kurbanın kendisi tarafından gerçekleştirilmiş olumlu ya da olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına intihar denir.” İntihar, olumlu ya da olumsuz bir edimin neticesidir. İntiharı tanımlayan birçok isim ve bu konuda yapılan hatırı sayılır çalışmalar oldukça çoktur. Herpertz'e göre (1995: 91); intihar davranışına yol açan en önemli faktör, tolere edilemeyen gerilimden kurtulma isteğidir. Bu gerilimi yaratan etken kişinin diğerlerine yönelik saldırganlığıdır. Kişi bu kimselerden biri ile özdeşleşme içinde bulunduğu zaman saldırganlık duygularını kendine karşı yöneltmektedir. Bir toplum içinde doğan ve kendini ne kadar ötekileştirirse de toplumdan bağımsız olamayan bireyin zihinsel ve kalıtsal dünyasını toplumun kuralları ve zihni yapısı baskılar ve şekillendirir. Bu sebeple, intihar kavramı bu çalışmada Durkheim'in bakış açısı olan toplumsal etkilerin neticesinde bireysel davranış biçimine yansımaları olarak ele alınmıştır. Toplum bireyler üzerinde zihinsel bir baskı yaparsa, bu durum, daha savunmasız ya da kurtulma içgüdüğü taşıyan bireylerde “intiharyapar” neticeler doğurabilir. Netice itibarıyla toplumdan bağımsız olarak ele alınamayacak bireyin eyleminin neticesini de sadece bireysel olarak açıklamak eksik ve anlaşılabilir kılacağından, bu çalışmada, intiharın toplumsal yanını ve sebebini dile getirmenin her şeyi daha aşikâr kılacağı fikri güdülmüştür.

İntihar Türleri

Durkheim (2013: 23), intihar kavramını iki temel düşünce üzerinden açıklar. Bunlardan ilki bütünlüğe göndermede bulunur. Entegre, yani bütünlüşmüş bir toplum demek, üyeleri arasındaki dayanışma üzerinde örgütlenmiş toplum demektir. Durkheim, bu dayanışmanın çağdaş toplumlarda organik nitelikte olduğunu, yani bireyler arasındaki işlevsel yapının birbirini tamamlama üzerine kurulduğunu gösterir. Tabi ki tersi de olabilir ve yetersiz bir bireyselleşme kişileri kendilerini feda etmeye götürebilir. İkincisi ise, aslında birinciye bağlıdır. Kendini meydana getiren bireylerce kabul edilmiş ve saygı gören kurallar bütünü olmadıkça bir toplum kendini düzene koyamaz. Bununla birlikte gerek kuralların zayıflaması ya da gereğinden hızlı dönüşmeleri, gerek kuralların çok katı olmasının bireyleri boğması durumlarında işleyiş bozuklukları ortaya çıkabilir.

Durkheim'in intihar tiplerini şu şekilde tablolaştırılabilir:

	Toplumsal bütünlüşme	Düzenleyici kurallar
Yetersiz	1. Bencil intihar	3. Kurlsız intihar
Aşırı	2. Özgeci intihar	4. Yazgısal intihar

Tablo 1: Durkheim'in dört intihar tipi (2013: 23)

Bu dört çeşit intihar ikiye ikiye birbirine karşıt getirilmiştir. Bencil intihar özgeci intihara toplumsal bütünlüşmenin yetersizliği ya da aşırılığına göre karşı çıkmaktadır. Kurlsız olan da yazgısal olana düzenleyici kuralların zayıf ya da çökmekte oluşuna veya fazla baskıcı oluşuna göre karşı çıkmaktadır.

1.1. Bencil İntihar:

Topluluğun birey üzerindeki baskısının zayıflamasının, toplumun çözülmesinin bireyde yaratabileceği tinsel şaşkınlığın sonucudur. Burada Durkheim, iki temel toplumsal etki üzerinde durur: ilki din, ikincisi de ailedir. Birey bir toplum tarafından kendisine terk edildiğinde ya da o toplumun kapsayıcı etkisi ortadan kalktığında bireyde görülen yegâne duygu yoksunluktur. Yoksunluk da kadın olsun erkek olsun fark etmez insanoğlunu zayıf ve güvensiz bırakır. Yani, toplumun çözülmesi bireyin isteklerinin ya da onu şekillendiren kuralların güçlü kapsamamasına sebep olacağından birey bir boşluğun içinde bulur kendini. Bu sınıfta, toplumdan şikâyetçi ama gücünü de toplumdan alan bireyin intihar şekli görülür (Durkheim 2013: 136-160).

1.2. Özgeci İntihar:

Bu intihar şekli de bencil intiharın tersine birbirine sıkı sıkıya bağlı olan toplumlarda görülür. Bu intihar çeşidinde aslında Durkheim "ilkelin ahlaksal özelliği"nden bahseder. Örnek olarak da asker intiharları – ki bunu aşağı toplumdan kalma bir davranış şekli olarak nitelendirir. – yaşlılığın eşliğine gelmiş, hasta ve bakıma muhtaç erkeğin intiharı, kocasının ölümünden sonra kadının intiharı, başkalarının ölümünden ona bağlı yavaşlama ya da korunuk konumundaki kişilerin veya hizmetkârların intiharını verir (Durkheim 2013: 212-242).

1.3. Kuralsız İntihar:

Bu sınıftaki intiharlar ekonomik, kurumsal krizlerle, toplumu bütünüyle olumsuz etkileyen karışıklıklarla açıklanır. Savaş da bunun en büyük nedenlerinden biridir ki İkinci Dünya Savaşı sonrası intiharlar oldukça artmış, dünya genelinde yaşanan ölüm ve karamsarlık çoğu insanın yaşama isteğini elinden almıştır (Durkheim 2013: 243-285).

1.4. Yazgısal İntihar

Düzenlemelerin aşırılığından doğan bir olaydır. Bu intihar şeklini oturttuğu düşünce “esneklikten yoksun kurala karşı elimizden bir şey gelmemesi”dir (Durkheim 2013: 26).

Tasnif olarak bu çalışmada da kullanılacak ve izinden gidilecek bu sınıflandırma görüldüğü üzere toplum ve birey üzerine şekillenmiştir. Keza intihar da ne sadece topluma ne de sadece bireyin eylemliliğine bağlanamaz. İntiharı tetikleyen sebepler aranırken toplum-birey arasındaki kodların doğru çözümlenmesi ve her daim göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İntihar bireylerin eylemleri olarak neticelense de aslında toplumsal bir olgudur. İntiharyapar sebepler toplum-birey arasında oluşturulan edimsel davranışların neticesinde nihayetlenir. Toplum ve birey arasındaki bağ sadece edimsel davranışlar değil, aynı zamanda bunların edimsel bir dille ifade edilmesidir. Söylemlerle oluşturulan edimsel dilin anlam alanlarını ideolojiler oluşturmaktadır. Bir grubun üyelerinin inançlarını temsil eden ideolojiler söylemlerde yer alan ve bu düşünceleri temsilleyen anlamları barındırmaktadır. Bu çalışmada intihar göstergesi söylemler aracılığıyla ideolojik bir şekilde ele alınacak ve toplumsal sebeplerin birey üzerindeki neticeleri göstergelerle tanıklanmaya çalışılacaktır.

Söylem ve İdeoloji

Söylem belli bir verici tarafından belli bir uzamda ve belli bir zamanda söylenmiş, dil ya da dil dışı unsurları kapsayan, vericinin düşüncüsel tutumlarını içerisinde taşıyan, bazen tümceötesi birimler de olabilen dilsel edimlerdir. Söylem üç ögenin birleşimi olarak görülebilir: toplumsal pratik, söylemsel pratik (metin üretimi, dağıtımı ve tüketimi) ve metin (Fairclough 2013: 56-68). İşte bu üç unsurla meydana gelen söylemin incelenmesi ve alt metinde gizli kalmış anlam dünyasını dillendirmek, söylem çözümlemesi olarak tanımlanır. Söylem çözümlemesi, metnin (yazılı söylem) ya da söyleşinin (sözlü söylem) üretim biçimini bağlamsal özelliklerini, dilsel özelliklerini ve sözce öznesinin kişisel tüm tutumlarını bir bütün olarak ele alan ve inceleyen bir metottur.

Van Dijk (2015: 8), söylem analizini, toplumsal güç kullanımdan kaynaklı suistimal ve tahakküm süreçleri ile toplumda cereyan eden ve her yeni gün yeniden üretilen toplumsal eşitsizliklere dair -bir yandan toplumsal diğer yandan da siyasal bağlam içerisinde- direnç göstermekte olan metin ve ideolojilerin incelenmesine yönelik bir çözümleme biçimi olarak tanımlamaktadır. Söylem çözümlemesi dil ve dil kullanımına ayrıntılı bir şekilde yaklaşır ve metinde gömülü olan semantik yapıyı metodolojinin uygulanması ile açığa çıkarır.

“İdeoloji” kavramını bir grubun üyelerinin köklü inançlarıdır, diye tanımlamaktadır. Toplumsal gruplar ve hareketlerin fikir sistemleri olarak ideolojiler sadece dünyayı anlamak (o grubun dünya görüşünden) açısından değil, aynı zamanda grup üyelerinin toplumsal pratiklerinin temeli olarak da anlamlıdır (Van Dijk 2015: 19). Fairclough (2003: 124), ideolojiyi hem geçmiş olayların bir ürünü ve güncel olayların koşullarını oluşturan yapılarda hem de kendi koşullandırılmış yapılarını yeniden-üreten ve dönüştüren olaylarda konuşlandırmıştır.

Kavramları belirli bir ruh hâminden çok bir pratikle ilişkilendiren Althusser'e katılmakla birlikte Eagleton ideoloji kavramını üçüncü bir seçenikle değerlendirmiş ve ideolojinin söylemsel ve göstergesel bir fenomen olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşım eşzamanlı olarak hem ideolojinin maddiliğini vurgular (çünkü göstergeler maddi şeylerdir) hem de özü gereği anlamlarla ilişkili olduğu yorumunu korur (Eagleton 1991: 269).

İdeolojiler hem hakkında konuşulan eylemleri hem de bu eylemlerin nasıl gerçekleştiğini kapsar. Yani ideolojiler toplumsaldır, fakat aynı zamanda da bilişeldir. Bunun anlamı şudur: İdeolojiler sadece bireyler tarafından edinilmez ve temsil edilmezler, dil ediniminde de olduğu gibi, bir grup insan tarafından toplumsal olarak öğrenilir ve kolektif bir şekilde temsil edilirler (Van Dijk 2015: 40).

Dil ve dili kullanma yetisi ile bir sürece giren birey, maddi dünyayı anlamak, anlamlandırmak ve yeniden şekillendirmek için bir mücadeleye girer ve bu mücadele bireysel değil, toplumsal olarak ilerler. Toplumsal yaşamdaki bu mücadele bir değişim neticesine bağlanır ve bu değişim ile birlikte söylemin de nasıl ve hangi yöne tayin olunacağı belirlenir. Toplumsal bir süreçten geçen söylem, ideoloji ile birleşerek bireyin ister günlük dil kullanımında ister metin üretiminde-dağıtımında-tüketiminde olsun zihinsel bir ilerleyişle yeniden bir kılıcı özne inşa eder. İdeoloji kavramının dildeki göstergesi olan söyleme yansıma şekli, metinlerin üretimi ya da yorumlanmasında kullanılan öğelerin ideolojik yatırımında ve bunların söylemin düzeninde birbirine eklendiği yerde olmaktadır. Dil ve söylemin ideolojik olarak kuşatıldığı kısım "anlam"lardır. Yalnız bu "anlam"lar, sadece kelimenin sözlükteki karşılığı değil; önavsayımları, tutumları, gönderimleri, metaforları, çağrışımları; yani anlamın tüm yönlerini içerir.

İdeolojiler onları eylemleştiren öznelerle belirir ve özneler için vardır. Dilde her şey nasıl adlandırma ile yerini belirliyorsa bireyin de içine doğduğu toplum ve o toplumun pratikleri bireyin özne olarak adlanmasına kaynaklık eder ve adlanması ile varlık kazanan öznenin bu sistemi anlamlandırabilmesi, ideolojiler sayesinde olmakta ve yorumlama gücünü yaratmaktadır. Bireyin ardılda olan anlamı çözümlemesi ve farkındalık oluşturması böylece toplumla bağ kurması da ideolojiler sayesinde olmaktadır. İdeoloji toplumsal pratikler ile tezini toplumsal üretimlerden kazanmaktadır ve bu üretimleri özneye yansıtmaktadır. Öznenin bir eylemi olan intihar aslında toplumsal pratiklerin tetiklediği bir sonuçtur, aynı zamanda ideolojik de bir göstergedir. Dış dünyadaki nesnenin varlığını ego ile sonlandıran ve sosyal bir gerçeklik olan intiharların etiyojisine ilişkin; psikodinamik olarak "bilinçaltı öfkesi", bilişsel olarak "kendine, dünyaya karşı negatif bir bakış", toplumbilimsel olarak "toplumsal bir olgu", sosyal öğrenmeler açısından da "stres verici olaylara karşı öğrenilmiş bir tepki" oldukları söylenebilir. İşte bu sebeplerden herhangi biri ya da kesişimleri sonucunda hayatlarına son veren yazar ya da şairlerin eserlerinde yer alan ölüme dair cümleler onların hayatlarına son vermeden önceki verdikleri tepkinin büyük göstergeleridir.

İntihar eden birey aslında patolojik bir davranışta bulunmuştur. Kişi, o an ya da daha kapsamlı bir süreç içerisinde başa çıkamadığı gerçeklerden aslında kendi gerçeğinden kaçmak isteği ile intihar eylemini gerçekleştirir. Ölüm bir nevi aslında o kişiler için bir sığınak olarak görülmeye başlanmıştır. İntiharın sebepleri çok çeşitli olmakla beraber, genelleme yapılacak olunursa intihar eden kişilerin çoğu depresif bir ruh hâli içerisindeyler. İntihar, aslında psikologların da ileri sürdüğü gibi kişilik yapısıyla ilgilidir. İntiharı tek bir olguya bağlamak bilimsel bir çalışmadan uzaklaşmak demektir. Çünkü, intihar sosyodemografik değerlerden yaş ve cinsiyete göre bile değişkenlik gösterir.

İntihar örneklerinin altındaki psikolojik sebep incelenecek olursa -ki bu yöntem psikolojik otopsi denmektedir¹- yalnızlık hissi ve kişinin toplumdan ve aslında tüm değerlerden kendini soyutladığı gerçeğinin intihara sebebiyet verdiği söylenebilir. Joiner (2006'dan aktaran; Gürkan ve Dirik 2009: 60), yaptığı araştırmaya göre bir kişinin intihar etmesi için şu üç sebebin gerçekleşmesi gerektiğini savunur: Kendini öldürecek kapasite ve yeterliliğe sahip olması, çevredeki diğer insanlara yük olduğunu hissetmesi ve bir sosyal grup ve ilişki değerlerine sahip olmamasıdır.

Kişinin yaşadığı süreçten, olaydan, insanlardan, yalnızlıktan, öfkesinden, başa çıkamama durumundan “öç alma” girişimidir aslında intihar. Kendini yok ederek tüm bu olanlardan kendini mahrum bırakmak ve eksikliğini yaşatmak ya da en kısa yoldan bunlarla artık uğraşmak zorunda kalmama isteğidir. Aslına bakılırsa, intihardan önce psikolojik bir aşırı uyarılmışlık durumu bulunur. İntihar, aslında insanın kendine uyguladığı en büyük şiddettir ve gerçekleştirilmesi için büyük bir güç sarf edilmesi gerekmektedir. Şu bir gerçektir ki tüm intiharların temelinde, aslında, çok ileri derecede bir çökkünlük yatar (Durkheim 2013: 82).

İntihar, eğitilmiş bireylerde daha sıklıkla görülen, farkındalıkla bir ilgisi olan bir süreçtir. Durkheim (2013: 156) da intiharın bilgi ile arttığını söylemiştir. Yalnız peşinden de bilginin bir suçlu olmadığını, eğitim aldığı için kendini öldürmediğini eklemektedir. Bilim ya da daha genel bir ifadeyle bilgi bir kez edinildi mi ve bu edinilmişliğin neticesi olarak kazanılan farkındalık bir süre sonra -birey bazında - kendi mücadelesini vermeye ve geleneksel duyguların ve edincilerin karşısına dikilebilmektedir. İşte bu mücadele bazı bireyleri fazlaca sıkıştırarak gerçeği sorgulamanın ve bulunması zorunluymuş gibi hissedilen cevapların karşısında savunmasız bırakabilmektedir. Tabii tüm bu sıkışmışlığın ve mücadelenin temelinde inanç yatmaktadır. Neye ve kime olursa olsun, inanç temelinden sarsılmaya başladığında bireyin bulunduğu zemin, yine kişinin kendi elleriyle, oyulmaya başlanır. Şöyle ki yerleşik inançlar yaşanan olgularca sürüklenip gitti mi onları yapay olarak tekrardan yerleştiremeyiz; bundan sonra yaşamı sürdürmemizde bize yardım edecek sadece düşünce kalmıştır. Toplumsal içgüdü körelince tek kılavuzumuz zekâdır ve kendimize yeni bir bilinci, ancak onunla oluşturabiliriz (Durkheim 2013: 156).

Kişinin kendi bilinciyle oluşturduğu yeni soyut ortam “bireysel ben”i oluşturur. “Toplumsal ben”in üzerine çıkan “bireysel ben” ancak ve ancak toplumsal içgüdüden ayrıldığında gerçekleşir. Birey toplumsal yaşamdan ayrılmadıkça ya da kendini soyutlamadıkça kişiliği zaten edimlediği değerlerle yan yana olacak ve öz benliği toplum üzerinde sivirmeyecektir. Bu da bir toplumun çözümlenip parçalanmaması için yegâne formül olarak yerini alacak ve çoğu bireye bir dürtü olarak öğretilenecektir. Birey ne zaman sorgulamaya başlayıp kendini toplumdan soyutlayarak yalnızlığa ulaşırsa orada öz benlik çıkarları için yaşama mücadelesi de başlamış olacaktır ve öz benlik çıkarlarının kurallarından başka kural da tanımaz olacaktır. “Bencillik” denilen kavram işte tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. İşte, ölçsüz bir bireyleşmeden doğan intihar türüne de “bencil intihar” denmektedir. Sağlıklı bir toplumun göstergesi bireyden topluma toplumdaki bireye sağlıklı ve güçlü iletişim bağıdır, yani, karşılıklı duygu ve düşünce aktarımıdır. Birey toplum tarafından sarmalanmayı bıraktığı an yoksunluk mekânının ortasında bulacaktır kendini ve o andan itibaren de toplumun yazgısı onun yazgısı olmayacak, kendi sınırlarını kendi belirleyecek ve o sınırı sonlandırıp devam ettirme hakkını da doğal olarak bencilliğinde bulacaktır. Yalnız, buradan şu sonucu çıkarmak da sağlıklı olmayacaktır: aşırı bencillik, yani ben merkezli düşünce ve duygu

1 Psikolojik otopsi yöntemini ilk kez 1959'da St Louis (USA) tarafından geliştirilmiştir (Sayıl, Canat ve Tuğcu, 2000).

yaşanmışlığı, *intiharyapar* sebepleri doğurur ve birey sonunda muhakkak intihar eder, fikri yanlış bir karar ve söylem olacaktır. Aşırı bencillik *intiharyapar* sebeplerden belki de en önemlilerinden biridir demek çok daha bilinçli bir yargıya varmayı sağlayacaktır. Birey bir uzama ve zamana bağlı olduğu için kavramlar ve hayatın düzeni karşısında küçük bir zerre olarak kalabilir. Eğer insan kendisini aşan, kendisini saran bir nesneye ya da bir kavrama sığınmazsa yaşama içgüdüsünü diri tutmakta zorlanabilir.

Sanatın, ekonominin, ahlâkın, dinin ve siyasi inancın ergin uygarda tezahürü toplumdan ayrılıp birey bazında farklı ilerleyebilir ya da farklı anlamlar ifade edebilir. Böyle erginlerde toplumun sınırları yapısı ortadan kalkabilir. Buradan şu sonuç çıkabilir; topluma ne denli bağlı olunursa kaynağı ve yöneldiği nokta toplum olan yaşama da o denli bağlanılır. Toplumdan ne kadar ayrı düşülürse yaşam için bağların güçlü bir yanı da o denli koparılmış olur.

İkircikli ve yanılmaya daha müsait olan bu ayrılmışlık bireyde bir süre sonra anlamsızlığı ve “ne gerek var bu denli acıya” fikrine yol açabilmektedir. Her şeyin değeri birey için açıkça bir yük olan bu acıya göre saptanırsa karşılıksız kalır ve anlaşılmaz bir şeye dönüşür. Uzamdan kopan bu gerçeklik kendisini sırt olmaktan öteye taşımak için “*neye yarar?*” sorusundan kaçamaz.

“*Neye yarar?*” sorusunun cevabını kendini yok etmekte bulmuş bir yazar ve bir şairin seçilen birkaç eserinde ideolojik bir söylem analizi ile ortaya çıkarılacak göstergeler, bu bireylerin ölüme gitmeden arkalarında bıraktıkları şahitler olarak değerlendirilecek ve derin yapıdaki anlamı yüzey yapıya taşıyan göstergelerin taşıdığı anlamsal boyut incelenmeye çalışılacaktır.

Söylem Örnekleri ve İnceleme

Duygular ile oluşturulan metinler güçlerini sözcüklerden alır ve üretilen/tüketilen metinlerde dil, kendini, belli bir durum bağlamında konumlandırır. Dil ve kültür, yaşam dünyası için kurucu öğelerdir. Yaşam dünyası bir birey için iki boyutludur: dış ve iç dünya. Habermas’ın kuramında (2002: 50-210) yaşam dünyası bilişsel, normatif ve estetik davranışların birlikte cereyan ettiği kültür alanıdır. Bu yapısıyla yaşam dünyası bir özgürlük alanını da oluşturmaktadır. Bahsi geçen özgürlük alanı iç ve dış dünyanın merkezinde kesişim imkânı bulduğunda bireyin yaşamla olan ahengi de yakalanmış olur. Bireyin en güçlü yetisi us ve düşüncedir. Birey bu sayede özgürlük ve mutluluk arayışını tamamlayabilir. Lakin gelenek ve otoriteden beslenen dış dünyanın etkenleri bireydeki bu arayışların tamamlanmasına ket vurabilen yapılarla olabilir.

İnsan türünün gerçeklikle a priori (önsel) istemler çerçevesinde karşılaştığı bilinmektedir. Öyle ki burada gerçeklikle özdeş anlamda kullanılan deneyimin *örgütlenmesi toplumun kuruluşunun koşullarını da yaratır*. Toplumun kuruluşu ancak uygulamaya dayalı etkinlik ve simgesel etkileşimin birleşmesiyle oluşabilir. Bunlar toplumun kendisini üretme ve yeniden üretme biçimleri olmaktadır (Habermas 2002: 237-250). Dil, doğayı önce taklit eder sonrasında da doğayı simgesel/göstergesel bir düzenle temsil eder. Nesne, nesne olarak varlığını simgesel adlandırma ile kanıtlar. Özne, özne olarak yer aldığı toplum içerisinde varlığını, isteklerini, gereksinimlerini ve dünyasına anlam katma işini adlandırılmış “*şey*”ler ile ifade edebilir. Kişinin iç dünyasındaki düşüncelerin, imgelemlerin görünür olabilmesi için dile muhtaçtır. Derin yapıda oluşan dünya gerçekliği sözel/yazınsal etkinliğin her aşamasında bireyin rengi, dokusu ve anlamlandırma yetisiyle birlikte şekillenir. Toplumun sesinden ayrılan, var olan gerçeği kendi iç dünyasındaki yankısıyla şekillendirmek isteyen bireyin geliştireceği söylem her daim daha canlı, daha görünür ve daha ses çıkaran cinsten olmuştur. Özellikle bu farklılık edebî metinlerde çok daha göze çarpar.

İnsan doğasını anlama ve hayattan vazgeçme noktasına gelen bireyin iç dünyasını dil unsurlarını inceleyerek ortaya koyma amacıyla seçilen bu konuda bir üretkenlik, entelektüellik, farkındalığın temsilcileri olan sanatçılardan seçilen Nilgün Marmara ve Sadık Hidayet'in edebî eserlerinden yapılan seçkileri üzerine odaklanılacaktır.

Nilgün Marmara

Kuğuların ölüm öncesi ezgileri şiirlerim,

Yalpalayan hayatımın kara çarşaftı

bekçi gizleri.

Ne zamandır ertelediğim her acı,

Çıt çıkartıyor artık, başlıyor yeni bir ezgi,

-bu şiir-

Sendelerken yaşamım ve bilinmez yönlerim,

Dost kalmak zorunda bana ve sizlere!

Marmara'nın "Kuğu Ezgisi" (2015: 111-113) adlı şiiriyle başlamak aslında ölüm mektubuyla başlamak değerinde olmuştur. Şairin açıkça verdiği mesaj şiirlerinin satırlarına gizliden saklanmıştır. Dimağındaki tüm ölüm çıplaklığı satırlarına kendince apaçık ama Marmara'nın ruhunda iletilenlerce satır altlarında yakalanabilen bir arzudur. Kendisinin de dediği gibi *sendelerken yaşamım ve bilinmez yönlerim* hayatın aksadığını ve taşımakta zorlandığını yazmak istemiştir ve tam da şiire başladığı satır, şiirlerinin tüm kodunu içermektedir. Mesaj açıktır: şiirler ölüm öncesi ezgilerdir.

Marmara'da ölüm, ezgi ve renklerin varlığında sergilenmiştir. En çok da *mor* ve *sarı* rengini yakıştırmıştır ölüme. Bu yaşamdan herkese küs "söz"e barışık ayrılmıştır.

Marmara'nın şiirleri daha çok varoluşçuluk akımından etkilenmiş; içe kapanık, kendilik, hiçlik konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Şiirleri oldukça kapalı bir dile sahip olmakla beraber yabancılaşma, umutsuzluk-umut çatışması iletişimsizlik, farkındalığın sıkıntısı, yalnızlık ve bunalım şiirlerinde göze çarpan diğer ayrıntılardır. Marmara, 29 yaşındayken intihar ederek hayatına son vermiş ve bu sebeple efsaneleşmiş bir isimdir. Asiltürk onun vefatını "tamamlanmamış bir şiir" olarak değerlendirir (Asiltürk 2013: 67).

Marmara'nın intiharı için Schopenhauer'un (2007: 15) bahsettiği gibi insanın nasıl duyumsadığının yani her bakımdan yatkınlığının türü ve derecesi karşısında yaşamında nelerle karşılaştığının ve başına neler geldiğinin pek önemi yoktur, denilebilir. Bir kimsenin kendi içinde ne olduğu ve kendinde neye sahip olduğu, kısacası onun kişiliği ve değeri, mutluluğunun ve esenliğinin biricik dolaysız nedenidir. Geri kalan her şey dolaylıdır; bu yüzden onların etkisi ortadan kaldırılabilir ama kişiliğin asla. Doğrudan etkili olan kişiliğin karşısında geri kalan her etmen ise dolaylıdır.

Zorlanarak devam ettirdiği bu yaşamdan yaklaşımakta olan vaktini tek tek saymış ve bu yoksunluğu da fazla taşıyamamış, ancak 29 yaşına kadar sabredebilmiştir.1980 darbesini yaşayan toplumun sıkıntılı hâlleri içinde olan ve her daim bunalıma yatkın olan ruhuyla bu yaşamı sürüklemeyen Marmara, şiirlerine de bunu yansıtmıştır. Toplumdaki ideolojik değişimin yansımaları olan bu bölünmüşlük, ideolojinin dile yansıma şekli olan söyleminde de yer almıştır.

Aslında yaşamı boyunca karamsarlığa yenik düşmeyen şairin mutlu olduğu anlar da olacak ki “Savrulan Beden” (2015: 109-110) şiirinde “şendim ben şendim / Kahkahalarım insanları ürktürdü” diyebilmiş, ama bu hâlinin çok kısa sürdüğünü hemen başka satırlarda âdeta bu sözlerle altını çizmiştir: “Zamanı azaldı artık, zorlanmış bedenimin, / Olduğum gibi ölmeliyim, olduğum gibi... / Aşk, bağ ve hiçbir utkuyu düşünmeden, / Kalıvermeliyim öylece kaskatı!” Zora koşulmuş bir bedendir onunki. Bu şiirin tamamında yer alan sözcelerinde kullandığı göstergelerine bakılırsa ölümü; *korkmadan ölüme, beden, yok oluş, doğramak, kesmek, tiksiniç* göstergeleriyle dile getirmiştir. Ölüm hem *doğramak, kesmek, yok oluş, beden* gibi somut kelimelerle daha da belirgin ve acımasız bir eylem hâline getirilmiş hem de *tiksiniç* göstergesiyle birlikte bireyin üzerinde bıraktığı duygu durumlarını soyutluktan somutluğa çeken bir zemin olarak kullanılmış ve hisleri daha duyulur ve görülür yapmıştır.

Doğmuş olmanın eziyeti altında, aslında farkındalığın, insanların birçok şeyi görmeyişinin ya da olduğu gibi kabul edişinden tiksiniş onları aşağılayarak Ece Ayhan’a, Günseli İnal’a, Cezmi Ersöz’e yazdığı mektuplarında açıkça dile getirmiştir: “Tek bir cümle, artık kendisine olan olmuş insana güvence vermeye yeter mi ki? Bu dünyadan olmayan bir güvence gerek. Çünkü başkalarının buna zamanı yok, onlar ülkelerinde oturuyorlar, çalıştıkları, planlar yaptıkları, eyleme giriştikleri ülkelerinde, onlar, yani gerçek anlamda zamanın dışında olanlar; çünkü onlar dilsiz, tüm zamanlarda egemenliklerini sürdürenler, yalnızca dilsiz olanlardır...” (Marmara 2016: 413-414).

Bu satırlardaki göstergelere bakıldığında “dilsiz” ibaresi oldukça bilinçli bir seçimin neticesinde kullanılmıştır. Zamanın şartlarına bir şekilde ayak uydurabilen, düzeni kendi faydalarına çevirebilen ve gerçekliğin dışında kalan insanlar için kullanılan *dilsiz* sözcüğü toplumdaki susmuşluğu vurgularken Marmara’nın satırlarının -tam aksine- tüm gerçekliği olduğu gibi kabul ettiğinin ve susmadığının vurgusudur.

Bu çalışmada sözcüğü öznese olarak seçilen Marmara, ölüme değindiği tüm şiirlerinde ya da mektuplarında en çok iki göstergesi kullanmıştır: ölüm ve *acı*. Oldukça somut veriler olan bu sözcükler metindeki gizil anlamı yüzeye olabildiğince çıkararak iki dil unsurudur. Metin inceleme yönteminde küçük yapı olarak kabul edilen bağdaşıklık açısından Marmara’nın seçilen metinlerinde de en çok yinelenen kavramlar yine bu iki kavramdır. Bağdaşıklığın büyük yapıya-tutarlılığa yansıtılmış şekli olarak da oluntuların başlama ve bitiş durumunda dönüştürücü öge olarak yinelenen ve intihar sebebinin ana göstergesi hâlini alan *acı* göstergesi sadece metinlerinde yer verdiği ölüm kavramının çağrıştırmacı olmamış gerçek hayattaki ölümünün de belirgin bir izi olmuştur.

“Düşünmemi öngördükleri şeyleri de düşünemilmekten tümüyle acizim, bir tarihi, bir işi, bir randevuyu, sabahın altısında mutsuzluğumun sınırsızlığından daha açık ve seçik algıladığım bir şey yok, çünkü asla kesilmek bilmeyen bir acı hak edilmiş, tüm benliğimi saran bir acı, tüm sinir uçlarına eşit oranda dağıtılmakta, her zaman. Çok yorgunum, evet, size söyleyebilirim, çok yorgunum.” (Marmara 2016: 413).

Acı kelimesinin leksik karşılığı “rahatsızlık, ızdırap, üzüntü, elem, keskin ve şiddetli” şeklindedir. Tutunamayan ya da karın ağrısını kesmek için yutulan ve medet umulan ağrı kesiciler gibi ölümden medet uman ve kurtuluş yolu olarak ölümü seçenler, Marmara, Sadık Hidayet, Cesare Pavese vb. gibi isimler “bencil intihar” çeşidinde tasniflenecek cinsten intihar tezahüründe ölümlerini gerçekleştirmiş ve yoksunluklarını yaşamda hissettikleri boşluğun yerine koymayı yeğlemişlerdir. Toplumun baskısından sıyrılıp öteki safha geçtiklerinden beri duydukları elem ve

ızdırıp sadece zamanın, mekânın, kavramların acısı olmuş, ellerinden dimağlarına kadar her bir zerrelerini bilincin acısı sarmıştır. Katlanmak yerine tepki vermeyi seçmişler, intiharla yaşamın yalın zamansızlığından sıyrılmışlardır.

Kökleri yokmuş gibi sadece şu anlık var olan ideolojiye hizmet etmenin normalliğini savunulara inat “*Dirim çürüyor yanbaşınızda! / Dağılıyor kokusu ölümün, bu bezgin şafaktan. / Sırt dönüşler, yalanlar, aşığılamalarla daha da ıralıyor canı varoluş sevincinin*” (Marmara 2015: 112) Nilgün Marmara’nın bu sözleri “inanma”yı ve “kanma”yı tüm sözleriyle ve tüm benliğiyle reddettiğini ve ölümüne doğru yaklaştığını yansıtır. Nasıl dil ve eylem hem özneyi açık edebilir hem de gizleyebilirse kapalı olan bu söylemin semantik tüm boyutlarında çıkabilecek tek karşılık ‘yaklaşmakta olan gerçek artık yaşanmakta’dır.

Söylemler de bunu pekiştirir niteliktedir. Böylece varoluşçu bir tavra sahip olan Marmara, hiçliğin kıyasına geçerek hesaplanmış kriterlerle, gerçekliği yaşamayanların karşısına çıkar ve gerçekliğin kabulünü normalize eder. Bunu yaparken de aslında toplumdan sıyrılmış olumsuz özgürlüğünü yaşar. Toplumsal tüm pratikler eylemi, özneleri ve öznelerin toplumsal ilişkilerini, kurumları, zaman ve uzamı, bilişsel süreci, değerleri ve söylemi kapsamaktadır. İçerik ve anlam nasıl ideolojinin ifadesinde en açık söylem düzeyiyse, modellerin ve toplumsal temsillerin genel ve özel önermelerin en doğrudan bir şekilde sergilenebilmesi de burada gerçekleşir (Van Djik 2015: 62).

İçerik ve anlamın ideolojik ifadesinde Marmara -şiiirlerinde- sözcük ve sözcüklem öznesi olarak kendisini seçmiştir. Bu sebeple aslında tüm sancıları satırlarına da yansımıştır ve başka bir deyişle tüm ideolojik temeli söyleminde de yer almıştır. “*Dinliyoruz iletilmeyen vücutlarımız: yorgun bir tansıktan artakalan kıvılcımlar sanki... / Çoraklığımızı katlıyoruz hep birlikte, / Uyan-dığımızda yalnızlığın yanbaşımızda uyuduğunu görmek*” (Marmara 2015: 120). Tüm şikâyetlere rağmen topluma bağlı olan gücünü de toplumdan alır, yalnız bir kez toplumun gerçekliğini bıraktığında tüm bağlardan da münezzeh olur. Yalnız bu kez bireyi bekleyen “verimli olmayış” ve “yalnızlık” hissiyatıdır. Bu da kolay kolay başa çıkılabilecek bir durum değildir. Marmara, bunu hemen yukarıda verilen söylem örneğiyle oldukça aşikâr bir şekilde dile getirmiştir. *Çoraklık-verimli olmayış* ve *uyku-yalnızlık* göstergelemiştir. Çoraklığın sözlükteki karşılığına bakıldığında iki kavram üzerinden değerlendirilir: ilki toprak için, ikincisi su içindir.

Toprak için çoraklık verimsizliği vurgularken; su için tuzluluk, acılık olduğunu ve içilme durumunun olmadığını vurgular. Öncesinde kullandığı *vücut* kavramına da artgönderim yaparak toprak için olan çoraklığın, yani verimli olmayış hâlinin, buradaki gösterge değerini daha doğru tamamlayacağı kesindir. Aslında yaşamdan vazgeçmiş, yani o gücü gösterebilmiş tüm cesur bireyler, bu yalnızlığı gitmeden önce ya metinlerinde (yazılı iletişim) ya da söyleşilerinde (sözlü iletişim) illaki bir şekilde dile getirmişlerdir. Onlar için susarak gitmek pek yeğlenen bir yol olmamıştır. Susanlar ayak uydurabilenlerken, onlar susmayarak zamandan ve mekândan münezzeh olmuşlar ve tüm aykırı yanlarını yüksek sesle ifade ederek gitmişlerdir.

Sadık Hidâyet

Farkındalığın verdiği acıya karşı susmayanlardan biri de Sadık Hidayet’tir. Eserleriyle İran edebiyatına Avrupa modernizmini getiren yazarda Sartre’ın, Kafka’nın etkisi oldukça göze çarpar. Ayrıca Poe ve Zweig’in da etkisi yok değildir. Romanı ve hikâyelerinin konularını yoksul halk kesiminden alan, gerçekleri sosyal-devrimci bir yaklaşımla ve korku yüklü fantastik bir hava içinde de-

ęerlendiren Hidâyet, bir yandan da yalnız adamın varlık nedenlerini araştırır. Eserlerinde en belirgin leitmotifler boşluk duygusu ve ölümdür (Necatigil 1977: 14)².

Körbaykuş, *Aylak Köpek*, *Hacı Aga* gibi eserlerinden alınacak göstergeler şunu tanıklar: yazar, aslında, tüm eserlerinde ölümü, yalnızlığı, acıyı, hayatın tekdüze bunalımlarını, karanlık tarafa geçişini, bunalımlarını zaman ve mekân dışı anlatımdan ve bağlardan münezzehtir. Hidâyet'teki zaman ve mekân, her zaman için, toplumun zaman ve mekânından apayrı olmuştur. Sıkıntı ve sıkışmışlığını, sanrılarını, anlatılarında yer verirken, alegorik olarak şiirsel bir planda yükseltmiştir. 48 yaşında Paris'teki evinde tüm delikleri kapatıp hava gazını açarak intihar eden yazarın aslında bu kısa yaşamında, hayata karşı duruşu hep sorgulayıcı ve eleştirel olmuştur. Gerçekliğin tüm acı tarafını görmüş ve zamanının büyük bir bölümünü toplumdan kendini soyutlayarak geçirmiştir. Bir kere doğduğu topraklarda barınmamış ve özünden kendini ötekileştirip kaçmakla kendini kurtarabileceği sanısına kapılmıştır, lakin bu sadece bir sanrı ve hayal olarak kalmıştır.

“Ölümin karşısında mezhebin, imanın, itikadın ne kadar gevşek ve çocukça olduğunu hissediyordum. Sağlığı yerinde ve mutlu olanlar için, eğlencelik şeylerdi bunlar. Ölümin ve çektiklerimin korkunç gerçeği karşısında, kıyamet günü üzerine, ruhun ahiretteki mükaflatları üzerine bana telkin ettikleri şeyler, tatsız bir aldatmaca oluyordu.... Ölüm korkusu yakamı bırakmıyordu. Dert çekmeyenler anlamazlar bu sözleri.... Meşakkatin varlığını, ama hiçbir anlamları olmadığını görüyordum. Aşğılık adamların arasında, bilinmeyen bir soydandım ben, eskiden benim de kendi dünyalarından olduğumu unutmışlardı. Korkunç bir şeydi bu: ne tam diri, ne tam ölü olduğumu hissetmek. Bir canlı cenazeydim artık; ne beni diriler dünyasına bağlayan bir şey vardı ne de ölümdeki unutmadan, huzurdan yararlandığım.” (Hidâyet 2001: 81).

Tüm bu satırlar ne yaşayabilen ne de ölebilen araftaki bir adamın tamamen ruh sancısının göstergesidir. *Öl-* fiilinin *ölü*, *ölüm* gibi isimlik hâllerinin kullanıldığı sadece bu paragrafta bile *Körbaykuş* romanında aracı olarak seçtiği afyon etkisinde, doğru yolu aramaya çalışırken yenik düşüp şeytana teslim olan sözceleme öznesi aslında diğer eserler ışığında ve biyografisi ışığında bakıldığında Hidâyet'in ta kendisidir denilebilir.

Başka bir eseri olan *Aylak Köpek*'te řu satırlar ile ölümün bir yokluk olduğunu ve kolay olduğunu vurgulamaktadır: “ölüm ona göre son derece kolay ve doğal geliyordu bu sırada. Yaşam denilen şey alaycı bir aldatmadan başka bir şey değildi.... Kolay ölüyor, zor yaşıyordu. Tümülle yok olacağı için de derinden derine bir sevince kavuştu. Saatin yelkovanı onu yokluğa götürecektir dakikaları sayıyordu.” (Hidâyet 2000: 38-39).

Şu ana kadar ele alınan söylem örnekleri gösteriyor ki Marmara'da da Hidâyet'te de *ölüm* kavramı ortak göstergedir. Ayrılan göstergeler ise *acı* ve *kolay*dır. Marmara'da ölüm acı ile kol kola gezerken Hidâyet'te ölüm kolaylıkla iç içedir. Bu insanlar dirimlerini saatlere teslim edip yok olacakları vakti bekleyerek geçirmişlerdir. Arkalarından bıraktıkları tek şahit ise söylemleri olmuştur. Yaşamdaki ideolojik kavgaları tüm boyutlarıyla söylemlerine yansımıştır. Toplum ellerini ayaklarını bağlarken tüm bu bağdan sıyrıldıklarında ise ölümlerle karşı karşıya kalmışlar ve ölümü severek kabul etmişlerdir. İki de oldukça eğitimli bireyler olmakla birlikte bilginin gerçekliğindeki ağırlığı da bilincin tüm farkındalığı ile yaşamışlar bu hayattan ayrılmayı tercih etmişlerdir

2 Behçet Necatigil'in *Düzyazılar 1*'de (YKY, 1999) yer alan bu yazı daha sonra *Körbaykuş* adlı romanında önsöz olarak yerini almıştır. *Körbaykuş* romanını Türk edebiyatına ilk çeviren isim de Necatigil'dir.

Hidâyet, yine *Aylak Köpek* kitabıyla aynı adı taşıyan hikâyesinde, tutunamayan tüm insanları bir köpekle eşleştirmiş, toplumun kendini soyutlamış ve toplumdaki bağı koparmış bireyleri nasıl zayıf olarak gördüğünü, adeta ezilmesi ve yok edilmesi gereken bir mahlûkatmış gibi baktığını alegorik olarak dile getirmiştir: “...acı, ıstırap ve beklenti dolu iki siyah göz. Bunlar sadece aylak bir köpeğin suratında görülebilir. Onun yakarış dolu dertli bakışlarını ne gören oluyordu ne de anlayan. Fırıncının çırağı dükkânın önünde onu dövüyor, kasabınki taş atıyordu. Bir otomobilin gölgesine sığınacak olsa şoförün kabarık ayakkabısıyla attığı tekmelere maruz kalıyordu. Herkes onu hırpalamaktan yorulunca, sütlaç satan çocuk ona işkence etmekten ayrı bir haz duyuyordu... herkes onu Allah rızası için dövüyordu, mezhebin lanetlediği, yedi canlı, pis bir köpeğe eziyet etmek çok doğal geliyordu.” (Hidâyet 2000: 12). Toplumun en alt kesiminde yer edinmiş insanlar bile o toplum çemberinden çıkma cesareti gösteremedikleri yahut bunun bilincinde bile olmadıkları için, kurullarla yaşamın konforu içinde kendilerinden ruhen ve bilgi olarak üstün olanı çekinmeden küçümseyebilir, türlü fikrî işkencelere maruz bırakabilir ve bunu da doğal görebilirler, çünkü toplumdaki kendini soyutlamış ötekidir ve ötekiler tehlikelidir. Toplumun bu eleştirel bakışını “acı, ıstırap ve beklenti dolu iki siyah göz” söyleminde *iki siyah göz* betimlemesiyle göstergelemiş ve beklentilerin karanlık tarafını *siyah* sözcüğü ile altını çizirken, “izleyen/takip eden/yargılayan” kavramlarını *göze* yükleyerek metaforik bir gönderme yapmıştır. Hidâyet’in toplumun beklentileri karşısında çektiği sancı ve kendini ötekileştirmesi o siyah gözlerden (toplumun beklentileri) uzaklaşma isteğinden başkası değildir. Belki taşlanmamıştır gerçek manasıyla, lakin toplumdaki biri hiçbir zaman olamamıştır.

Sonuç

“Yaşam, onun için sarf edilen yaşamak emeğine değmiyorsa her şey ondan kurtulmamız için bahane oluşturabilir.” diyen Durkheim (2013: 218)’in bu sözleri tercüme edildiğinde; insanoğlunun fiziksel insan olmasının yanında bir de toplumsal insan olma özelliği vardır. Bunun karşı anlamı da o insanın hizmet edeceği, kurallarına uyacağı bir toplumun var olması demektir. Eğer, toplum çözülür ve tüm yaptırımlarını genelde insanın özelde bireyin üzerinden çekerse içimizdeki olanca toplumsallık tüm nesnel varlığını yitirir. Bu da bireyi bir çıkmaza ve bir boşluğa sürükler. Toplumun yok olması demek insanoğlunun edimlediği her şeyin aldattıcı bir imgeye dönüşmesi demektir. Tabi birey özelinde biraz düşünerek de kişi kendini toplumdaki menedebilir. Eder de elinde bu kez de şikâyetlerden daha çok yoksunluk hissiyatı kalır. Çünkü alışlagelmiş öğretiden şundan geçer: toplumsal insan uygar insanın tümüdür. Toplum dışında kalan ve her şeyiyle gerçeğe dayanan yaşam da bireyi ötekileştirdiği için eksikliğin ve tatmin olunmaz bir sorgunun gerçekliğine bırakır. Bireyin çabalarının tutunacağı hiçbir sınır kalmaz. Artık tüm sınırlar sınırını yitirmiş, gerçek, sınırsız olarak ortaya çıkmış demektir. Bu insanoğlunun dayanabileceği ya da katlanabileceği bir uzmanlık alanı değildir. Böyle bir sarsıntıda en ufak cesaret kırıcı nedenin umutsuz kararlara yol açacağı muhakkaktır. En az gerçeğin kendisi kadar kaçınılmaz bir gerçektir.

Bir topluma ait olan ideolojinin en dikkate değer özelliği, bireylerin ideoloji bütünseli altında benimsedikleri inanışların toplumsal eylemlere meşru referans dayanağı oluşturabilmesidir (Memiş-Aydın 2008: 177). Toplum normları ile değişen toplumsal değerleri yadsıyamayan, gerçeği odak noktası seçen ve yazdıklarıyla reddettikleri toplumda göz önünde bulunan intihar etmiş isimlerde tüm bu eğilimlerin dile yansıma şekli olan söylem aracılığı ile analiz yapılmış ve ölümlerinin ardından bıraktıkları tek şahit olan değerlerin yansıması ideolojik eylemler ve söylemleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

İncelenen örnekler, gösterebilimsel bir dörtgen (realite X ideolojik yapılar, hayal X normallik) ile özetlenirse; realite ve hayalin karşıtlığı olan normalleştirme ve ideolojik yapılar, ölüm ve yaşam çelişkisi içinde söyleme yansımasıdır. Toplumun edimi, eğilimleri, tutkuları ve değişimleri ve bunu kabul etmeyen bireyin ruhundaki gerçeklik ile olan mücadelesi bu gösterebilimsel karşıtlığın çizgisinde, tutarlı bir bağıntı elde edilerek verilmiştir. İdeolojik söylem ile ele alınan metinlerin (*Daktiloya Çekilmiş Şiirler, Defterler, Aylak Köpek, Körbaykuş*) yazarları olan Nilgün Marmara ve Sadık Hidâyet; her şeyden önce salt gerçeklikle karşı karşıya kalma cesaretini gösterebilmiş iki bireydir. Farklı kültürel kodlarla büyümüş, farklı milletlere mensup olan bu iki sanatçının ortak noktası ölümü kurtuluş olarak görmek, başka bir ifadeyle yaşamdan kurtulma istekleridir. Hidayet gerçek bir sürgün hayatı yaşarken; kendi toplumunda ‘öteki’ diğer ülkelerde de ‘öteki’ olmuş ve sahipsizliğin vermiş olduğu yoksunlukla gerçeği ve ölümü daha sıcak karşılamıştır; Marmara ise sürgün hayatı yaşamamasına karşın toplumunun dilsizliğine katlanamamış ve kendini iç dünyasına sürgün etmiş bir bireydir. Hidayet gibi ölümü ve gerçeği sıcak değil, isyan ve acıyla karşılamıştır. Sonuçta, bu gerçeklik onların naif, duyarlı, romantik ve fazlaca insan olmaya çalışan dimağlarına ağır gelmiştir. Eserleriyle adlarından söz ettiren, alanyazında önemli bir yere sahip olan bu iki isim, yaşamayı tercih etmeyerek ölüm(süzlük)ü seçmişlerdir.

Yukarıda yer verilen açıklamalar bu iki ismin de ölme tercihlerinin nedenlerini açıkça ortaya koymuştur. Toplumsal bütünleşmenin aslında aşırılık gösterirken temelinde yetersizliğinden şikâyet ederek ve buna katlanamayarak intihar eden bu isimlerin ölümleri “bencil intihar” sınıfına örnek teşkil eder. Bu iki sanatçının intiharlarının ve bu yaşama bıraktıkları tüm gerçeklik izleri; söylemleri olmuştur. Bu yaşamın tüm kısıtlayıcı tavrına Marmara 29, Hidâyet 48 yaşına kadar katlanabilmiştir, bundan ötürü toplumdan özgürleşen ölümlülüklerine çok erken yaşlarda kavuşmuşlardır.

Kaynakça

- Asiltürk, B. (2013). *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*. İstanbul: YKY.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. çev. Zühre İlkelen. İstanbul: Pozitif Yay.
- Eagleton, T. (1991). *İdeoloji*. çev. Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Fairclough, N. (2013). “Language and Ideology”. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Logman, New York.
- Fairclough, N. (2015). “Söylemin Diyalektiği”. *Söylem ve İdeoloji*. hzl. Barış Çoban-Zeynep Özarslan. İstanbul: Su Yay.
- Freud, S. (2019). *Ego ve İd*. İstanbul: Oda Yayınları.
- Gençtan E. (1984). *Çağdaş Yaşam ve Normal dışı Davranışlar*. Ankara: Maya Yayınları.
- Gürkan, B., Dirik, G. (2009). “Üniversite Öğrencilerinde İntihar Düşünce ve Davranışları ile İlişkili Faktörler: Yaşamı Sürdürme Nedenleri ve Baş Etme Yolları”. *Türk Psikoloji Yazıları*. C. 24, S. 12, s. 58-69.
- Habermas, J. (2002). “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak-Siyaset Kuramı Yazıları. çev. İlknur Aka. İstanbul: YKY.
- Herpertz S. (1995). “Self-injurious behaviour, Psychopathological and nosological characteristics in subtypes of self-injurers”. *Acta Psychiatr Scand*. S. 91, s. 57-68.
- Hidâyet, S. (2000). *Aylak Köpek*. İstanbul: YKY.
- Hidâyet, S. (2001). *Körbaykuş*. İstanbul: YKY.
- Lizardi D., Grunebaum M. F., Burke A., Stanley B., Mann J. J., Harkavy-Friedman J., Oquendo M. (2011). “The effect of social adjustment and attachment style on suicidal behaviour”. *Acta Psychiatr Scand*. S. 124, s. 295-300.
- Marmara, N. (2015). *Daktiloya Çekilmiş Şiirler*. İstanbul: Everest Yay.
- Marmara, N. (2016). *Defterler*. İstanbul: Everest Yay.
- Memiş, P., Aydın, Ş. (2008). “Kurumsal İdeolojiye İlişkin Eleştirel Bir Çözümleme”. *1. Çalışma İlişkileri Kongresi*. Sakarya.
- Necatigil, B. (1999). *Düzyazılar I*. İstanbul: YKY.
- Schopenhauer, A. (2007). *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Van Dijk, T. (2015). “Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım”. *Söylem ve İdeoloji*. hzl. Barış Çoban-Zeynep Özarslan. İstanbul: Su Yay.